SEMATIC MUTATION. STANDARD AND SLANG SENSES IN ROMANIAN

Marius Gulei, Assistant, PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: In the present paper we aim at identifying and analizing the main mechanisms by means of which slang becomes semantically parasitic, in connection with words belonging to standard/ literary Romanian. We shall seek to evaluate the extent to which theories regarding semantic shift, available in the literature, manage to overlap the semantic matrixes that allow for the slang senses to rear their heads in present Romanian, as a result of a series of mutations which standard/ literary senses undergo: metaphor, menonymy, particularization, etc.

Keywords: componential analysis, metaphor, metonymy, semantic change, slang.

Există probabil un consens de netăgăduit, în sfera gîndirii lingvistice, asupra faptului că elementele constitutive ale oricărei limbi sînt în mod constant supuse, datorită unor cauze cît se poate de variate, unui perpetuu proces de schimbare. Este vorba de un fenomen firesc, care adesea eludează cu succes chiar anumite rigori șablonarde și reducționiste, le-ar putea numi unii, ale canonului lingvistic. Evident, aceste fluctuații continue, adesea aleatorii și fără o solidă argumentare științifică, se manifestă cu precădere la nivelul lexicului, fie pe teritoriul creației lexicale, fie pe cel al mutației semantice. Lexicul reprezintă un "teatru de operațiuni", dacă e să folosim o expresie desprinsă din jargonul "lemnos" al mass-media, al permutărilor lingvistice ce au cunoscut, mai ales în contemporaneitate, o rupere de ritm vădită, dacă ne gîndim doar la alterarea/ augmentarea realității extralingvistice datorită accelerării progresului tehnologic. Iar argoul, ca spațiu periferic al normei lexicale, pare să se fi așezat confortabil în avangarda acestei tendințe fluctuante, manifestă atît printr-o hipertrofiere a creației neologice, fie prin ceea ce vom numi mutație semantică. Nu este mai puțin adevărat faptul că tendința fluctuantă de care vorbeam nu comportă în mod necesar o multiplicare, un spor lexical sau semantic, pentru că, mai ales pe aceste nisipuri mișcătoare ale productivității argotice, reversul medaliei este cît se poate de evident. Fără a recurge la un instrumentar statistic riguros, putem sesiza faptul că eroziunea elementelor argotice este probabil direct proporțională cu apariția acestora, păstrîndu-se astfel un echilibru cantitativ la nivelul fondului lexical argotic. Vom încerca, în prezenta lucrare, să identificăm și să analizăm modul în care un corpus restrîns de elementele lexicale argotice "parazitează" semantic semnificați aparținând sferei literare a vocabularului limbii române, printr-o revizitare diacronică a paradigmelor teoretice și metodologice ce vizează transformarea semantică, în același timp, urmărind modul practic în care resorturile acesteia se pliază pe un corpusul nostru. Acesta va fi selectat din *Dicționarul de argou al limbii române* al lui George Volceanov, probabil cel mai cuprinzător inventar argotic al limbii române în momentul de față, chiar dacă sincronia pe care, în general, dicționarele de argou o au în vedere, este una cît se poate de restrînsă temporal, dat fiind caracterul volatil, perisabil al argoului. Un demers sincronic în adevaratul sens al cuvîntului, pe aceleași coordonate ale investigarii resorturilor ce stau la baza

BDD-A22370 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:51:08 UTC)

transformării semantice, va fi obiectul unei cercetări viitoare și va avea la bază un corpus cules pe baza unor chestionare.

Vom porni de la premisa, axiomatică, că, la fel ca în majoritatea limbilor, în limba română există o serie de cuvinte care, pe lîngă un sens literar/ standard[1], au și un înțeles[2] argotic. Folosim *axiomatic*, avînd în vedere faptul că, la o simplă deschidere aleatorie[3] a dicționarului mai sus menționat, vom constata că premisa de la care am pornit este de domeniul evidenței: *abajur* (**s.s.**: dispozitiv fixat în jurul unei lămpi destinat să dirijeze lumina într-o anumită direcție; **s.a.**[4]: fustă scurtă, minijupă), *abatere* (**s.s.**: acțiunea de a se îndepărta de la o direcție inițială și rezultatul acestei acțiuni; **s.a.**: a se căsători), *a aboli* (**s.s.**: a anula în mod legal și oficial o anumită lege, hotărîre; **s.a.**: a lovi mortal, a ucide). Presupunînd că există o anumită legătură de (inter)dependență în cadrul acestor dihotomii semantice, vom investiga mecanismele apariției și modului de funcționare a acestei legături și dacă ea se deosebește în vreun fel de raportul aferent modului în care noi sensuri literare "parazitează", la rîndul lor alte sensuri standard deja consacrate. Cu alte cuvinte, există ceva special în maniera în care apar noile sensuri argotice?

În ceea ce privește definirea *sensului* cuvintelor, vom avea în vedere perspectiva tradiționalistă saussuriană din dihotomia semnificant/ semnificat. Excludem a priori din investigația noastră asupra sensurilor multiple ale cuvintelor omonimia, axîndu-ne, de fapt, pe polisemie, ca fenomen lexico-semantic ce constă în capacitatea anumitor unități lexicale de a avea mai multe sensuri, dintre care unul principal, iar celelale, derivate practic, pe baza anumitor rapoarte de similitudine sau contiguitate.

1. Principalele teorii referitoare la transformarea semantică

În cele ce urmează, vom expune pe scurt principalele teorii/ taxonomii care au avut un impact major asupra studiului transformării semantice. Fenomenul în sine a cunoscut o atenție sporită începînd cu ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, chiar dacă germenii conștientizării acestui proces au apărut încă din antichitatea grecească. Mai exact, efervescența teoretizării resorturilor ce stau la baza schimbarilor de sens ale cuvintelor a debutat în 1880, o dată cu lucrarea de pionierat a lui Hermann Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*. Paul pornește de la premisa că orice transformare la nivelul sensului elementelor lexicale implică un proces de lărgire sau îngustare[5] a ariei de acoperire semantică. Astfel, dacă la nivel fonologic o astfel de transformare se produce prin "înlocuirea repetată" (t.n. Paul, 1880: 65) a unui fonem sau a mai multor foneme, rezultatul deosebindu-se "aproape imperceptibil" (t.n. Paul, 1880: 65) de original iar această substituție presupune dispariția sunetului înlocuit, la nivel semantic lucrurile stau în mod diferit. În cadrul mutațiilor ce au loc la nivel semantic, nu se produce în mod automat o anihilare a sensului primar al unui element lexical în procesul de naștere a noului sens. Mai curînd, această transformare comportă fie o dilatare, fie o contracție[6] a spectrului semantic,

[1] Vom folosi interșanjabil *sens literar* și *sens standard* cu aceeași accepțiune, cu prescurtarile *ss* sau *sl*.
[2] Vom folosi interșanjabil *sens*, *înțeles*, *accepțiune*.
[3] Am deschis dicționarul la litera A, p. 22)
[4] Sens argotic.
[5] t.n. din limba engleză (Paul, 1891: 65).
[6] Ibidem, [65]

BDD-A22370 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:51:08 UTC)

aceste fenomene presupunînd o corespondență implicită în sensul "sărăcirii sau îmbogățirii" (t.n. Paul, 1880: 65) conținutului semantic. Astfel, orice transformare radicală la nivelul semnificatului nu se poate produce decît prin ceea ce Paul numește "procese succesive de lărgire și îngustare" (t.n. Paul, 1880: 65).

Darmesteter (1887) urmărește demersul istoric al analizei "tropilor" (transformărilor semantice), inițiat de Dumarsais în secolul al XVIII-lea, avînd la bază scriitura, stilul, neîncadrat în studiul lingvistic. Darmesteter observă totuşi, similitudini între cele două tipuri de analiză. În cazul unui scriitor, efortul este unul individual, pe când publicul general uzează de tropi consacrați prin utilizare. El identifică, din perspectiva cercetării lingvistice, patru tropi – sinecdocă, metonimie, metaforă şi cancrează, aceasta din urmă fiind eronat inclusă în categoria tropilor. Sinecdoca specializează sensurile generale şi le generalizează pe cele speciale; dă naştere la ceea ce numim restricţii şi extensii. Metonimia aplică unui obiect numele altui obiect care este unificat printr-un raport constant de **cauză** şi **efect**, **semn** şi **semnificat**, **recipient** şi **conţinut**. Metafora ajunge la acelaşi rezultat apropiind obiectele şi plasându-le într-un raport de **analogie** sau de **asemănare**.

Una dintre cele mai importante lucrări despre transformarea semantică îi aparține lui Gustaf Sterne (1931). În *Meaning and Change of Meaning*, acesta urmărește să elaboreze un sistem taxonomic "solid, din punct de vedere teoretic și aplicabil, sub aspect practic, care să cuprindă toate tipurile cunoscute de schimbare de sens." (t.n. Sterne, 1931: 4). Chiar dacă demersul sau este mai curînd unul empiric, Sterne aduce în discuție un sistem cu șapte clase: substituția, analogia, (pre)scurtarea, nominația, transferul obișnuit, permutarea și adecvarea[7]. Nu voi insista asupra modului în care Sterne concepe aceste clase, dat fiind faptul că majoritatea categoriilor în cauză sînt cazuri fie de extensii metonimice, fie metaforice.

Ullmann (1942) aduce în discuție în discuție clasificarea lui Sterne, pe care o compară cu cea a lui Gombocz și Roudet (1921). Practic, Ullman revizitează sistemul taxonomic al lui Sterne, considerînd propria sa abordare mai bine fundamentată teoretic.

Recapitulînd principalele teorii referitoare la transformarea semantică, aparținînd acestei perioade, "epoca de aur"[8] în care fenomenul a fost studiat observăm o preocupare constantă pentru transformările de tip metaforic și cele de tip metonimic.

2. Extensii metaforice și metonimice în argou. Între gramatica generativ-transformațională și expresivitate stilistică

Apropiindu-ne de contemporaneitate, Beatrice Warren (1992) propune un studiu exhaustiv al mecanismelor generatoare ale transformărilor semantice. Ideea fundamentală - pentru cercetarea noastră asupra lexicului argotic - de la care pornește Warren este premisa stucturalistă a existenței anumitor "trăsături ale sensului"[9]. Să luăm spre exemplificare două sinonime aparținînd unor registre diferite ale limbii. Aparent, între termenii *prostituată* și *centuristă* nu există deosebiri de sens: semele "persoană", "femeie" și "care practică prostituția" sînt comune ambilor semnificați. Ceea ce-i deosebește însă este o trasătură semantică

[7] t.n. din limba engleză (Sterne, 1931).
[8] Warren (1992: 3)
[9] Le vom numi *seme* de aici încolo.

BDD-A22370 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:51:08 UTC)

suplimentară pe care cuvîntul *centuristă* o conține, "față de care vorbitorul are o atitudine de desconsiderare" [+ imoralitate]. Evident, ipoteza nu este nicidecum una nouă, iar Warren nu o ia în mod serios în considerare atunci cînd fundamentează propria taxonomie a transformării semantice. Însă, pentru prezentul studiu, aducerea în discuție a semelor ce alcătuiesc sensul cuvîntului este însemnată. Voyels (1973) și alți teoreticieni ai gramaticii generativ-transformaționale susțin faptul că sensurile cuvintelor sînt alcătuite din trăsături semantice, iar transformarea semantică se produce atunci cînd aceste trăsături sînt adăugate sau eliminate. După cum am mai spus, Warren respinge o abordare bazată pe o analiză semică, aparent nereușind să identifice cauzele care duc la aceste adăugiri sau suprimări. Pe bună dreptate, am putea spune, dacă ne gîndim la mecanismele prin care, în general, transformarea semantică se produce în cadrul vocabularului literar al limbii române. În exemplul

Am uitat un *ochi al aragazului* aprins.

extensia metaforică a cuvîntului *ochi* nu conține seme comune cu sensul literar al cuvîntului (organ al vederii), probabil cu excepția formei. Pe de altă parte, dubla extensie metaforică inversă, dinspre inanimat către animat, conține o trăsătură semantică evaluativă evidentă:

Băi, *aragaz cu patru ochi.*

Asocierea persoanei avînd o deficiență de vedere cu un aparat electrocasnic, iar a ochelarilor cu o a doua pereche de ochi beneficiază de un sem evaluativ negativ, "față de care vorbitorul are o atitudine de desconsiderare" [+ handicap fizic] , traducîndu-se practic printr-o insultă. Sau în

Frecventezi cam des *stabilimentul*.

Sensul literar al cuvîntului *stabiliment*, "așezămînt comercial, industrial", suferă o extensie metonimică pentru a semnifica, "așezămînt în care se practică prostituția, bordel". Observăm, de această dată, o dublă suplimentare a semelor: pe lîngă un sem al criteriului[10], "în care se practică prostituția", se adaugă și un sem evaluativ pozitiv - dacă facem abstracție de o eventuală intenție ironică. De fapt, studii mai noi plasează ironia alături de peiorație și ameliorație printre mecanismele de transformare semantică. Vom reveni asupra acestora. Interesant est faptul că în cadrul clasificării propuse de Warren, exemplul de mai sus ar cădea sub incidența unui mecanism de transformare semantică pe care autoarea îl numește particularizare, aceasta fiind "un sens nou indus contextual". (t.n. Warren, 1992: 37) . În lucrarea de față, totuși, vom considera resortul după care se produce schimbarea de sens ca fiind una eminamente metonimică, după modelul CATEGORIE pentru ELEMENT AL CATEGORIEI propus de Radden și Kövecses[11].

[10] *criterial feature*, t.n. din limba engleză (Warren, 1992: 29).
[11] t.n. din limba engleză (Radden, Kövecses, 1999: 34)

BDD-A22370 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:51:08 UTC)

Revenind la mecanismele mai sus menționale de transformare semantică - ironia, peiorația și ameliorația vom considera că, mai ales în argou, acestea funcționează doar ca seme evaluative, ca resorturi retorice catalizatoare ale extensiilor, fie de natură metonimică, fie metaforică. Să luăm, spre exemplu, seria sinonimica argotică a cuvîntului *cătușă* (s.s. fiecare dintre cele două inele metalice, legate între ele printr-un lanț, cu care se leagă uneori mâinile arestaților): *brățară, fiară, legătură, mănușă, sigiliu, verighetă*. Reținem următoarele seme: "obiect", "inelar", "(de obicei) din metal", "folosit pentru legarea mîinilor deținuților/ arestaților". Extensia metaforică *brățară*, păstrează, în principiu, primele trei seme, cel de-al patrulea fiind însă diferit[12]: "podoabă/ bijuterie". Această diferență, prin care un sem negativ este înlocuit cu unul pozitiv ne poate conduce la ideea că extensia metaforică este în același timp una de tip ameliorativ, chiar dacă, în urma unei decodări ulterioare, - sau simultane - am putea afirma opusul, dată fiind cheia ironică. Aceeași deducție este valabilă și în cazul lui *verighetă*, doar că semul esențial care deosebește cele două sensuri literare, - *cătușă* și *verighetă* - "purtat ca simbol al legăturii dintre soți" este unul plin de echivoc, decodabil ca fiind pozitiv, dar și negativ sub aspectul coerciției pe care o presupune, pentru unii vorbitori, instituția căsătoriei. *Mănușă* și *sigiliu* sînt extensii metaforice care se dezvoltă într-o manieră asemănătoare.

cuvînt	**s.s.**	**vehicul**		**s.a.**
brățară cătușă	bijuterie purtată în jurul încheieturii mîinii	+ s4 ameliorație + ironie	metaforă +	
verighetă cătușă	bijuterie, simbol al legăturii dintre soți	+ s4 ameliorație (+ ironie)	metaforă +	
mănușă cătușă	obiect de îmbrăcăminte care protejează mîinile	+ s4 ameliorație + ironie	metaforă +	
sigiliu	obiect care servește la sigilarea unui lucru (pentru a nu fi desfăcut)	+ s4	metaforă + ameliorație/ peiorație	*cătușă*

Fig. 1 Ilustrare grafică a transformării semantice prin extensie metaforică ameliorativă/ ironică

[12] vom folosi abrevierea *s4*.

BDD-A22370 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:51:08 UTC)

În cazul lui *sigiliu*, unul dintre semele esențiale, "care sigilează", comportă, de asemenea, o dublă posibilitate de decodare, fie una ameliorativă - din perspectivă celui care aplică sigiliul, care încătușează - fie una peiorativă, din perspectiva celui "sigilat", încătușat. *Legătură* și *fiară* constituie extensii metonimice (REZULTAT pentru AGENT CAUZATOR și respectiv MATERIE CONSTITUTIVĂ pentru ÎNTREG) pe care le considerăm văduvite de aportul vreunui sem ameliorativ sau peiorativ, păstrînd un anumit caracter neutru sub acest aspect. Sînt metonimii mai puțin spectaculoase decît seria sinonimică anterior discutată și bazată pe transfer metaforic, ce "condensează mai multe salturi semantice"[13].

În masura în care discutăm despre metafore/ metonimii ameliorative, edulcorante, fie ele trecute și printr-un filtru ironic, acestea au în mod evident o latură eufemistică. Indiferent însă de natura transferului semantic, metaforic sau metonimic, putem decoda mai lesne, pe baza analizei semice, mecanismele prin care noile sensuri argotice "parazitează" sensurile literare. Esențială este, probabil, finalitatea acestor asocieri și care rezidă în însăși natura lexicului argotic ludic, inventiv, expresiv şi nu în ultimul rînd ireverenţios.

Surse primare

Volceanov, George. 2007. *Dicționar de argou al limbii române*, Editura Niculescu, București

Bibliografie

DARMESTETER, Arsène. 1887. *La vie des mots*, Librairie Ch. Delagrave, Paris

LAKOFF, George & JOHNSON, M. 1980. *Metaphors We Live By*, The University of Chicago Press, Chicago and London

PAUL, Hermann. 1880. *Principles of the history of language*, Longmans, Green and Co., London

RADDEN, G. & KÖVECSES, Z. 1999. Towards a Theory of Metonymy. În K.U. Panther and G. Radden (eds.), *Metonymy in Language and Thought*, John Benjamins, Amsterdam: 17-59

ULLMANN, Stephen. 1942. "The range and mechanism of changes of meaning", *The Journal of English and German Philology* 41: 46–52

VOYLES, Joseph B. 1973. "Accounting for Linguistic Change", *Lingua* 31: 95-124

WARREN, Beatrice. 1992. *Sense Developments*, Almqvist and Wiksell International, Stockholm

ZAFIU, Rodica. 2009. "Păcatele limbii. Metonimii argotice", *România literară*, nr. 34/ 28 august: 15

[13] Zafiu, Rodica. 2009. "Păcatele limbii. Metonimii argotice" în *România literară*, nr. 34/ 28 august: 15

BDD-A22370 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:51:08 UTC)